

Dalmacije, sa odlučnom pretegom katoličko-hrvatskom (nekih 2,700.000 Hrvata prema 1,500.000 Srba). Ova će mu formacija doći dobro da slomi i reducira pretežni položaj Mađara u državi, kojega on nikad nije mogao da trpi.* Mađari su stvaranje toga trećega člana državne zajednice mrzili gotovo isti toliko koliko emancipaciju Bosne i Hercegovine ispod Habzburga i priklanjanje Karadorđevićima. Ali, ako su se razmimoilazili u konačnim namerama, saglašavali su se potpuno u osnovnoj misli da unitaristički jugoslovenski nacionalizam treba ugušiti bez poštade i bez skrupula. U onom periodu svirepih i sistematskih, (ako glupost ciljeva i nesvršishodnost metoda mogu da pretstavljaju neki sistem) progonstava protiv čitavog jednog naroda, kojim se okomiše na Hrvate i Srbe Mađari, te vojnički i politički krugovi koji su se okupljali oko sutrašnjega austrijskog cesara, ostaće za naveke jedna zajednička sramota za Austriju i za Mađare. Ako su redom raspuštani sabori, komesari postavljeni mesto bana, suspendirane ustavne garancije, delo u prvom redu peštanske vlade Wekerleove, projekt za vojničku okupaciju Zagreba i Hrvatske po feldm. Auffenbergu izrađen je u vojnom kabinetu prestolonaslednika Franza Ferdinanda. Ako je onaj svetski skandal zagrebačkog veleizdajničkog procesa protiv 53 ugledna srbina delo Mađara i njihova eksponenta bana Raucha, stranka, koja je igrala ulogu hrvatskoga naroda, inscenirajući pred sudnicom i na ulici demonstracije protiv izdajica i liferujući svedoke, bila je kreatura nadvojvodina đeneralštaba i nadvojvodina kabineta. Profesor Friedjung, taj pretседnik austrijske akademije nauka, koji brani se na procesu pod korporativnom optužbom Srpsko-hrvatske koalicije mora na kraju da prizna da su dokumenti kojima je godinama pripravlano i podržavano progonstvo parlamentarne većine hrvatskog sabora, obični falzifikati, čovek je grofa Aehrenthala i saradnika židov-

* Iznosimo ove planove pokojnog Prestolonaslednika Franje Ferdinanda onakove kakove ih je onda javno mišljenje njemu pripisivalo. Na kraju krajeva nije isključeno da je u izvesnom momentu izgrađivanja svoje državotvorne koncepcije pokojni Prestolonaslednik u istini koncipirao takovo rešenje. Ali, prema docnije objavljenim podacima izgleda da se može uzeti kao utvrđeno da je tu raniju unitarističku koncepciju bio potpuno odbacio, a mesto nje da se zadovoljio time da predvidi obrazovanje same Bosne kao zasebnog Reichslanda sa izvesnom autonomijom, ali bez spajanja sa ostalim jugoslovenskim oblastima u Monarhiji. Na tu novu koncepciju izgleda da je austrijski nesuđjeni budući cesar došao iz straha od rastućeg jugoslovenskog nacionalizma, koji bi — kad bi jednom bila ostvarena jedna habzburška Jugoslavija — prirodno težio na to da se ujedini sa svojim saplemenicima izvan Monarhije. Za tu promenu eventualne šire koncepcije Franz-Ferdinandove svedoči »Memorandum«, koji je njemu izradio u svim detaljima, dakle očevidno posle ozbiljnih savetovanja i pretresanja, njegov glavni savetnik i pouzdanik, šef njegove vojne kancelarije, pukovnik Brosch. Taj je memorandum izrađen uz saradnju odličnih stručnjaka, a kako je pukovnik Brosch poginuo u ratu na ruskome frontu, bio je predan novome prestolonasledniku, docnijem cesaru Karlu. Ovaj u ostalom nije htio ili nije smeo da ga primeni. Taj je dokument prvi put objavljen u bečkom »Neues Wiener Journalu« od 30 decembra 1923 i 1 januara 1924 godine.